

Uzlabojumi ir, bet līdz ideālam vēl tālu

ŽENA KOZLOVA

Sabiedrībai novecojot, visos laikos ir bijis liels pieprasījums pēc sociālās aprūpes pakalpojumiem, kad daļa, sastopoties ar tuvīnieku nevarību un nespēju par sevi parūpēties, viņu aprūpi uztic profesionāliem kopējiem sociālās aprūpes iestādēs.

Beidzamajos gados, it sevišķi pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, mūsu valstī ir daudz darīts, lai uzlabotu sociālās aprūpes pakalpojumu, un šī mērķa sasniegšanā tiek ieguldīti arī lieli finanšu resursi. Kļūdas tie, kuri joprojām pensionātus uzver kā tādas nabagmājas vai vietu, kas nav piemērota dzīvesvieta vecumdiēnās.

To, ka arī Madonas novada pašvaldības pensionātos ir ieguldīts liels darbs un finanšu līdzekļi, atzīst arī Madonas novada pašvaldības sociālā dienesta vadītājs Gundars Riekstiņš, vienlaikus uzsverot, ka līdz tam, lai viss būtu ideāli, tā, kā mēs visi to vēlētos, vēl esot tālu, kaut gan jau tagad uzlabojumi ir acīmredzami.

— Princiņa, ja salīdzina, kā bija pirms gadiem desmit un kā ir tagad, atšķirība ir liela, bet, protams, ir vēl, kur tiekties, nodrošinot un paugstinot sociālās aprūpes pakalpojumu kvalitāti. Gan mēs, gan novada domes deputāti, gan pašvaldība kopumā strādā tā, lai izjūtas pensionātos nebūtu līdzīgas kā ārstēties slimnicās, jo bieži vien veciem cilvēkiem tās tomēr ir pēdējās mājas, nevis pagaidu apmešanās vieta. Lai gan notiek arī tā, ka, mainoties situācijai, seniori atgriežas mājās pie tuviem cilvēkiem.

Lai uzlabotu dzīves apstākļus pensionātos, diezgan daudz ir jāiegulda gan darbiniekos, gan materiāli tehniskajos līdzekļos, gan ēkās. Mēs strādājam arī pie tā, lai palielinātu vietu skaitu Madonas novada pašvaldības pensionātos, jo pieprasījums pēc šī pakalpojuma ir lielāks, nekā spējam nodrošināt.

— Cik vietu ir Madonas novada pensionātos, vai veidojas arī rinda, un cik ilgā laikā tiek nodrošināts šis pakalpojums?

— Madonas novada pašvaldības četras pensionātos ir 143 vietas, kā arī 10 sociālās gultas, bet nevienā no tiem — ne Mārcienā, ne Dzelzavā, ne Barkavā, ne Ļaudonā — nav brīvu vietu.

— Šobrīd, kad notiek mūsu saruna, brīva ir tikai viena sociālā gulta Dzelzavā, un to varam piedāvāt vīrietim. Savukārt rinda uz vietu pensionātos, pēc jaunākajiem datiem, ir 47 personas (26 sievietes un 21 vīrietis). Tas ir diezgan daudz, lai neteiktu, ka ļoti

Madonas novada pašvaldības sociālā dienesta vadītājs Gundars Riekstiņš uzskata, ka Madonas novada pašvaldība daudz dara, lai sakārtotu sociālo jomu.

Sociālās aprūpes pakalpojumi ir jāsniedz un jānodrošina cienīgas vecumdiēnas arī pensionātos.

daudz, jo rinda virzās lēni. Mēs visi esam pieaugušie un saprotam, ka vieta pensionātos galvenokārt atbrīvojas tad, kad kāds aiziet viņšaulē, bet tie arī gadījumi, kad kāds pārceļas uz citu novadu vai atgriežas savā dzīvesvietā. Visgrūtāk vietu nodrošināt vīriešiem, viņiem rinda virzās vislēnāk. Tas, kas pensionātos, vairāk vietu ir sievietēm, izveidojies vēsturiski. Šis gan ir tas brīdis, kad situāciju būs iespējams arī nedaudz pamainīt, palielinot vietu skaitu vīriešiem. Šādu iespēju paver Madonas novada domes lēmums izveidot pašvaldības īpašumā „Ošupes pamatskola” Ošupes pagasta Rupsalā Barkavas pensionāta filiāli.

Pieprasījums pēc pensionātiem gan novadā, gan visā valstī ir ļoti liels. Pie tam jāņem vērā, ka pēdējos gados apzināti esam virzījušies arī uz to, lai pensionātus izvēlētos tikai tie, kuriem šis pakalpojums patiešām ir nepieciešams, nevis pie pirmajām grūtībām vai pirmās nespējas sniegt aprūpi tuvam

cilvēkam. Taču tādējādi pensionāta iemītnieku kontingents no aprūpes veidojka ir kļuvis smagāks.

Turklāt arī 2005. gada mājas aprūpi ar 200 cilvēkiem nodrošina samarieši. Iedomājieties, ja pašvaldībai šāda sadarbība ar Latvijas Samariešu apvienību nebūtu izveidojusies, šiem cilvēkiem, visticamāk, vieta būtu jānodrošina pensionātos, un tad gan tā būtu katastrofa, jo jau tagad rindā uz šo pakalpojumu, kā jau minēju, gaida aptuveni 50 cilvēku.

— Vai, izvērtējot rindu un nodrošinot vietu pensionātos, priekšroka tiek dota Madonas novada iedzīvotājiem?

— Noteikumi un nolikumi mums gan atļauj pensionātos ievietot arī citu novadu teritoriju iedzīvotājus, bet šajā situācijā, kad ir tik liela rinda, tas ir bezcerīgi. Drīzāk ir otrādi — steidzamos gadījumos esam spiesti saviem cilvēkiem meklēt sociālās aprūpes iestādi ārpus novada, kā, piemēram,

darbojas, jāpaliek arī turpmāk. Tad sekos tehniskas lietas un finanšu resursu nodrošināšana.

— Cik cilvēku vienā istabīnā dzīvo pensionātos?

— Situācijas ir dažādas. Pamatā tie ir divi trīs cilvēki, bet ir istabiņas, kurās ir vairāk iemītnieku. Arī par to mēs esam runājuši un apsprieduši arī ar Madonas novada domes deputātiem, ka pakāpeniski cilvēku skaits istabiņās ir jāsamazina, lai viņi arī pensionātā justos kā mājās. Bet mājas izjūtu jau rada vide, darbinieki, kuri tur strādā. Arī tas mums ir liels izaicinājums. Darbinieku trūkst, ne vienmēr varam atļauties piedāvāt tādu atalgojumu, kādu viņi par šo smago un atbildīgo darbu būtu pieņēmuši. Tāpat nevaram pieņemt tik daudz darbinieku, cik ideālā variantā būtu nepieciešams.

Patiesība ir arī tāda, ka pensionātus subsidē, atbalsta un finansē pašvaldība. Pateicoties tam, uzturmaksā Madonas novada pensionātos ir viena no zemākajām valstīm, izņemot tā dēvētos luksusa numurus Mārcienas pensionātā.

— Kas mainīsies pēc iecerētās pašvaldību reformas nākamgad?

— Novads, pašvaldība un arī saimniecība sociālajā nozarē būs lielāka. Novadā ienāks jaunas teritorijas ar savām sociālajām problēmām un vajadzībām. Vairāk būs pensionātu, jo tie ir gan Cesvainē, gan Ērgļos, gan Lubānā. Cik zinu, līdzīgi kā mums, arī tur neiet viegli. Katrā ziņā tāpēc jau dzīve vieglāka nepaliks un vajadzību būs vēl vairāk. Visticamāk, domāsim arī par jaunu sociālās aprūpes vietu izveidi. Līdz ar reformu Madonas novadā nonāks arī jaunas neizmantotas trīs īpašus pakalpojumus, proti: pēc smagas ārstēšanās slimnicā; cilvēkiem ar demencēm, kā arī paliatīvo aprūpi, kas valstī nav līdz galam sakārtots jautājums un pašvaldībām kārtējo reizi daļa nastas ir jāuzņemas uz saviem pleciem. Tādējādi Mārcienā kopā ar pensionātu tiktu izveidots daudzfunkcionāls sociālās aprūpes centrs, ko ceram īstenot tuvākajos gados.

— Vai tiek domāts par vietu skaita palielināšanu arī Ļaudonas pensionātā?

— Sarunas par to notiek, tai skaitā ar Ļaudonas pagasta pārvaldes vadītāju un pensionāta vadību. Šajā ēkā gan darbojas arī bērnu dārzs, doktorāts, aptieka, bibliotēka, skolas internāts, bet, neraugoties uz to, tur vēl ir brīvas telpas, un to ir iespējams arī pārplānot un pārveidot. Bet tā pirmkārt ir politiskā izšķiršanās, kur kam jāatrodas un vai visam, kas tur

VEDOKLIS | Pakalpojuma saņēmēju skaits ik gadu pieaug

Foto no LM arhīva

„Vislielākais risks senioriem nonākt bezpalīdzīgā stāvoklī ir tad, ja cilvēks pats vairs nespēj nodrošināt savas ikdienas vajadzības un aprūpi. Ja trūkst nepieciešamā atbalsta no ģimenes, senioram ir jāvērsās savas pašvaldības sociālajā dienestā. Kompensēt aprūpes trūkumus var ar dažādiem sociālās aprūpes pakalpojumiem — aprūpi mājās, aprūpi sociālās aprūpes centrā (SAC) vai pensijā, dienas aprūpes centros un citur,” ar senioru iespējām palīdzības saņemšanā iepazīstina Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu departamenta vecākā eksperte ELVĪRA GRABOVSKA.

Viņa atklāj, ka vislielākais sociālo pakalpojumu saņēmēju skaits ir aprūpes mājās pakalpojumu segmentā, tikai kā nākamā, ja ar aprūpes mājās pakalpojumu nav iespējams apmierināt klienta pamatvajadzības, pārsvarā tiek izvēlēta aprūpe SAC jeb pensionātā. Saskaņā ar Labklājības ministrijas apkopotā-

jiem valsts statistikas datiem, gan aprūpes mājās pakalpojuma, gan SAC pakalpojuma saņēmēju skaits ik gadu pieaug.

„SAC pakalpojumi ir pieejami visās pašvaldībās, taču, neraugoties uz to, ka kopējais aprūpes mājās pakalpojumu saņēmēju skaits valstī pieaug, vēl aizvien šis pakalpojums tiek piedāvāts tikai 90% pašvaldību (2019. gadā — 108 pašvaldībās jeb 90% pašvaldību). Apmēram 80% no aprūpes mājās pakalpojumu saņēmējiem ir pensijas vecuma personas (2014. gadā — 77%, 2019. gadā — 83%). No kopējā pilngadīgo aprūpes mājās pakalpojumu saņēmēju skaita apmēram 62% saņēmēju ir sievietes, tāda pati proporcija ir arī SAC pakalpojumu saņēmēju dzimumu proporcijās, kas atbilst arī vispārējai demogrāfiskajai situācijai valstī pensijas vecuma personu grupā,” pauž Elvira Grabovska.

Labklājības ministrijas publiski pieejamie dati liecina, ka 2019. gadā vidējais finanšu līdzekļu izlietojums uz vienu personu (bez humānās palīdzības un kapitālieguldījumiem) pašvaldību SAC Madonas reģionā bijis: 735 eiro — Cesvaines novadā, 694 eiro — Ērgļu novadā, 513 eiro — Lubānas novadā, 479 eiro — Madonas novada Barkavā, 528 eiro — Ļaudonā, 589 eiro — Dzelzavā, 617 eiro — Mārcienā, 491 eiro — „Varakļānu veselības aprūpes centrs” sociālās aprūpes nodaļā un 702 eiro — Varakļānu novada pensionātā.

Elvira Grabovska turpina: „Pensijas vecuma personām, kurām ir nepieciešams atbalsts dienas laikā, pašvaldības nodrošina arī dienas aprūpes centru, tai skaitā dienas aprūpes centru personām ar demenci, pakalpojumu. Kopējais klientu skaits dienas aprūpes centros pensijas vecuma personām 2019. gadā sasniedza 2268 personas 11 dienas aprūpes centros. Pašvaldības atbilstoši savām finanšu iespējām, pieprasījumam un esošajiem sociālo pakalpojumu sniedzēju resursiem nodrošina arī citus sociālos pakalpojumus atbilstoši pašvaldības saistošajos noteikumos noteiktajam.

Senioriem ar ilgstošiem vai nepārejošiem organisma funkciju traucējumiem vai anatomiskiem defektiem, ja tie saņemusi ārstējošā ārsta, ergoterapeita vai funkcionālā speciālista atzinumu par tehniskā palīgglīdzekļa nepieciešamību, ir tiesības par valsts budžeta līdzekļiem saņemt tehniskos palīgglīdzekļus. Tehniskie palīgglīdzekļi ir ierīces, kas atvieglo cilvēka spējas pārvietoties, aprūpēt sevi un pilnvērtīgi pavadīt brīvo laiku. Tie ir ratīnkresli, spieķi, kruķi, surdo- un tīlotehnika, ortozes un protēzes, pasāprūpes palīgglīdzekļi un daudzas citas lietas. Tehnisko palīgglīdzekļu pakalpojumu var saņemt „Nacionālā rehabilitācijas centrā „Vaivari”, Latvijas Nedzirdīgo savienībā (surdotehnika), Latvijas Neredzīgo biedrībā (tīlotehnika).

LAURA KOVTUNA

Dzīve pensionātā lūkojama no gaišās puses

Rufina un Aldis ir apmierināti ar dzīvi Mārcienas pensionātā, ko vada Dace Zeile (vidū). AGRA VECKALNIŅA foto

AGRITA NUSBAUMA-KOVAJEVSKA

Mārcienas pensionāts ir Madonas novada pašvaldības iestāde, kas ir lielākā sociālās aprūpes iestāde novadā.

Tas ir izveidots ar mērķi sniegt sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumus. Seniori un personas ar invaliditātes problēmām arvien vairāk vēlas pavadīt savu dzīvi pilnvērtīgi un laimīgi dzīvojot arī pensionātā. Lai gan pieprasījums pēc ilgstošas sociālās aprūpes iestādēm senioriem pēdējos gados arvien pieaug, tomēr tuvīnieki joprojām bieži tiek aprūpēti mājās. Iemesli ir dažādi — aprūpes iestādēs trūkst brīvu vietu, uzturēšanās iestādē izmaksas dārgi, bet bieži izvēli dikē vainas izjūta, bailes no sabiedrības

nosodījuma. Tomēr dzīvi aprūpes iestādē var uzlūkot arī no gaišās puses, kā iespēju.

Mārcienas pensionāta vadītāja Dace Zeile atzīst, ka diemžēl joprojām ir saglabājis stereotips — bērniem pašiem jāparūpējas par saviem vecākiem.

— Mēs visi novecojam. Agrāk vai vēlāk, bet pienāk laiks, kad tuvīnieki kļūst nevarīgi un viņiem nepieciešama aprūpe. Ne vienmēr bērni var to uzņemties vai nodrošināt. Piemēram, senioram, kuram bijis insults vai slimība ar Alcheimera slimību vai demenci, ir nepieciešama speciāla aprūpe, arī diennakts pietiekšana. Laika gaitā ir izveidojies stereotips — ko teiks citi, ko par mani padomās, ja es tuvīnieku ievietošu speciālās aprūpes iestādē. Ir jāizvērtē visi apstākļi un sekas, jāpadomā arī par savu

veselību. Vecu cilvēku aprūpi veicot bez profesionālam zināšanām, pašu spēkiem vai algojot neprofesionālu kopēju, sekas var būt ļoti smagas. Aprūpe nav tikai ēdiens, siltums vai tīra veļa. Ir neskaitāmas nianses un veidoti būtiskas veselības problēmas — slimības saasinājums, izgulējumi, lūzumi, atmiņas zudums, pēc kā cilvēks no salīdzinoši viegli kopjama kļūst par gulošu un pilnīgi aprūpējamu. Nepareiza aprūpe var izraisīt arī kopēja fiziskās problēmas. Cilāt mazkustīgu slimnieku prasa lielu fizisku piepūli, — norāda Dace Zeile. — Tikpat būtiski — ja cilvēks pavada dienas vientulībā un pats sevi aprūpēt nespēj, bieži saasinās arī emocionālās problēmas un var iestāties depresija. Aprūpes centri būtiski atslago piederīgos, ļauj

Īres nams veciem cilvēkiem

INESE ELSINA

Pavasari būs desmit gadu, kopš Aivars Zagorskis kopā ar sievu darbojas ar veciem, nespējīgiem cilvēkiem. Vecakšnavā, bijušās pienotavas ēkā, viņi ir izveidojuši īres namu un neslēpj, ka tas ir kalpojums, kurā lieliek savu sirdi.

Uz jautājumu, kā radās iecere, Aivars Zagorskis atbild: — Mūsu pašu vecākiem un vairākiem tuviem radniekiem pienāca cienījami gadi, bija telpas viņu uzņemšanai, tā nodrošināt pie šādas ieceres. Ēku biju iegādājies laikus, kad vēl gribēju nodarboties ar piena pārstrādi, bet tam nebija perspektīvas, nebija lemts piepildīties. Kādu brīdi te izveidojām austersēņu audzētavu, tomēr, kad no sēņu biznesa dabūjām astmu, turklāt Latvijā iesākās ekonomiskā krīze, vajadzēja sēņu audzētavu slēgt. Tad izlēma — kaut saviem vecākiem sakārtosim telpas un ļausim te pavadīt cienīgas vecumdiēnas. Vispirms izremontējām vienu istabu, pēc nedēļas vēl, tā no viena, diviem cilvēkiem pamazām esam nonākuši līdz īres nama divdesmit iemītniekiem. Vietējo cilvēku viņu vidū šobrīd gan nav, jo Madonas reģionā neviens īsti nezina, ka šeit ir iespēja cilvēkiem dzīvot vecumdiēnās. Pašlaik pāris vietas ir brīvas, jo sakārā ar „Covid-19”

— Bagāts ir tas, kam pietiek un kas spēj dalīties, — savu devīzi darbā ar vecajiem ļaudīm atklāj Aivars Zagorskis. AGRA VECKALNIŅA foto

reāli šādas summas nav, jo pensijas ir mazas, tad vajadzīgu sarūpē bērni. Iepazīstoties uzzinu, ka ēkā dažās istabiņās dzīvo pa divi, bet pamatā istabiņās mīt pa vienu cilvēkam.

Taujāts, cik dārga īres namā ir uzturēšanās, Aivars Zagorskis atklāj: — Maksa ir 300 eiro mēnesī, kas ir gandrīz divreiz lētāk nekā pensionātā. Ar visu to, ir cilvēki, kuriem

- Vietu skaits Madonas novada četrās pensionātos — 143.
- Rindā gaida 47.
- Jaunuzceltais Mārcienas pensionāts — lielākais Madonas reģionā: atklāts 2016. gada 15. novembrī, pašvaldības finansējums aptuveni 1 miljons eiro.
- Madonas novada dome 2020. gada 27. augustā nolemj izveidot Barkavas pensionāta filiāli pašvaldības īpašumā „Ošupes pamatskola” Ošupes pagastā.

viņiem turpināt ierastās ikdienas aktivitātes, darba attiecības. Tiek nodrošināta profesionāla pieeja tuvieka aprūpē, uzraudzība. Pensionātos ir speciālais aprūpētājs, inventārs. Ir pielāgota vide personām ar funkcionāliem traucējumiem. Tāpat senioriem tiek dota iespēja būt sociāli aktīviem. Šeit var runāt par kvalitatīvu dzīves turpinājumu, jo visa sociālā aprūpe ir vērstā uz cilvēka labsajūtu.

Dzīvei pensionātā ir arī savas ēnas puses.

— Vecāka gadagājuma cilvēkiem ir grūti adaptēties citā vidē un sabiedrībā. Senioru nespēja pieņemt ieviešanu aprūpes iestādē var veicināt izolētību, atteikšanos no aprūpes, līdz ar to — nomākību, depresiju, veselības stāvokļa pasliktināšanos. Lēmums par ieviešanu iestādē ar senioru ir detalizēti jāapsver, pie šīs domas viņš jāpieradina pakāpeniski, izstāstot īstos, ieguvumus, vai tīra veļa. Ir neskaitāmas nianses un veidoti būtiskas veselības problēmas — slimības saasinājums, izgulējumi, lūzumi, atmiņas zudums, pēc kā cilvēks no salīdzinoši viegli kopjama kļūst par gulošu un pilnīgi aprūpējamu. Nepareiza aprūpe var izraisīt arī kopēja fiziskās problēmas. Cilāt mazkustīgu slimnieku prasa lielu fizisku piepūli, — norāda Dace Zeile. — Tikpat būtiski — ja cilvēks pavada dienas vientulībā un pats sevi aprūpēt nespēj, bieži saasinās arī emocionālās problēmas un var iestāties depresija. Aprūpes centri būtiski atslago piederīgos, ļauj

īres namā veciem cilvēkiem

īres namā veciem cilvēkiem

īres namā veciem cilvēkiem

jumus, bet rūpējami viens par otru kā ģimene. Apkalpojošajā personālā ir četri cilvēki, plus mēs abi ar sievu, es veicu arī pavāra pienākumus. Malītes ir trīsreiz dienā, ēdiens ir sātiģis un garšīgs, jo produkti nāk no savas saimniecības. Tie, kuri vēlas, var rostities dārzā, ir kas „okupējies” vienu, cits — otru siltumnicu. Esmu novērojis — veciem cilvēkiem ir svarīgi būt vajadzīgiem, tad viņi jūtas labi.

Ierunājoties par vietām, no kurienes iemītnieki ieradušies, uzzinu, ka tālākais ir no Kuldīgas, ir laudis, kas atvesti no Jelgavas, Rīgas, Siguldas, Aizkraukles, Jēkabpils, Daugavpils, tāpat no visas Latvijas.

Visvairāk ir pensionēto skolotāju, medmāsu un policistu. Vīriešu ir apmēram tikpat, cik sieviešu. Mājas-tēvs stāsta, ka nereti cilvēki sapazīstas un izveidojas pāris.

Apkārt ir skaista daba, iemītnieki var daudz laika pavadīt svaigā gaisā. — Katru gadu svinam Ligo vakaru, kurinām uguņskuru, večuki dancos līdz trijiem nakti. Ir skanīgi dziedātāji, kas zina daudz dziesmu, pārējie dziedam līdzī. Garlaicīgi nav,

reālā dzīvē ir daudz darbu, to drīzāk uzveru kā kalpošanu, — sarunas izskaņā atzīst Aivars Zagorskis. ■

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par projekta „Aktuāli par aktuālo novados” saturu atbild SIA „Laikraksts STARS”